

1234567

פרק ב

1234567

דעת החפץ חיים

אוצר החכמה

אוצר החכמה

1234567

לאחר שהחלו הפוסקים לדון אודות דין מכונות הגילוח החשמליות, נתפרסמו דבריו של הח"ח המובאים בליקוטי הלכות²², שאוסר שם משינקע חדשה, והנחת גדולי הפוסקים היתה שמדובר במכונת תספורת ידנית. אמנם, מאז שעמדנו על סוגיה זו לא נחה דעתנו בזה, מאחר שבמקומות רבים מוכח שדעתו להתיר מכונות תספורת, וגם משום שדבריו בליקוטי הלכות מוקשים מאוד לפי הנחה זו. ולכן חקרנו עד מקום שידינו מגעת, ומצאנו שנכון לבאר דבריו בענין אחר, ובזה יש לבאר מדוע לא הוזכרה דעתו אצל אחד מהגדולים שהתירו את המכונה הידנית.

ובעיקר דין מספריים כעין תער כבר נתבאר דדעתו דאין שיעור

22. דברי הח"ח אלו לא הוזכרו בתשובות אחד מהפוסקים שנזכיר לקמן שדנו אודות כשרות מכונת הגילוח החשמלית [הגרי"א הענקין, הגר"י שטייף, הגרצ"פ פראנק ובעדויות בשם החזו"א] ומצאנהו מוזכר לראשונה במאמר בפרדס של הר"א קאמינסקי משנת תשכ"א. ובמנח"י כתב בשנת תשכ"ז ששמע שיש בספרי הח"ח לאסור גילוח במכונה ואינו יודע היכן הוא. ובסוף התשובה הביא שהגר"מ שטרנבוך שליט"א מצא את דברי הליקוטי הלכות. ובמכתב מהגר"ר אלתר חנוך לייבאוויטש ראש ישיבת "חפץ חיים" כתב בשם אביו הגר"ד שהתיר את מכונת גילוח שי"ק עד שהראו לו אח"כ את דברי הח"ח בליקו"ה וסילק ידיו. והנה הגר"ד היה מקרובי תלמידי הח"ח ולא ידע באיסור שיצא מתחת ידו. וכנ"ל לפי הנראה נתפרסמו הדברים רק משנת תשכ"א.

לגילוח, ומותר להסיר את כל השיער עד הבשר ממש ללא שיור כלל, ואפילו קצת מן הקצת עד שנשארים רק השורשים.

ובתפארת האדם הנ"ל, הזהיר על מנהג הבחורים שמתגלחים מעל חוד הלחי וז"ל "וביותר על ידי המשינקע שהוציא היצה"ר מחדש עד סמוך לבשר ממש וכו' ויש בזה חשש דאורייתא" [לאוסרים מספריים כעין מער נפיאת הראש] ומדבריו יוצא ברור, שכל חשש המשינקע הוא דוקא בפיאת הראש מדין מספריים כעין תער, והיתר גמור בזקן.²³

וכ"כ בספר חסד לאברהם לחתנא דבי נשיאה הגאון ר' אהרן הכהן²⁴ שהדפיס בחיי חמיו החפץ חיים בהשמטות לקונטרס "דברים נעימים" וז"ל שם אחר שהאריך בחומר איסור גילוח בתער,

23. וראינו בתשובות ונהגות למו"ר הגר"מ שטרנבוך שליט"א אב"ד דהעדה החרדית בח"א סימן תנ"ט וז"ל שם והקדוש הח"ח פ"ג דמכות בליקוטי הלכות וכ"כ הח"ח בקונטרס שבסו"ס נדחי ישראל וכן רבינו החזו"א פסקו שזה תער ממש וכו' עכ"ל. ועיין בתשובות ונהגות ח"ה יו"ד סימן רס"ד, שהזכיר רק את הליקוטי הלכות.

ודברים אלו צע"ג שהרי הקונטרס שבסו"ס נדחי ישראל ה"ה ספר תפארת האדם ושם מבואר להדיא כנ"ל שהמכונה הוא איסור מספריים כעין תער שמותר בזקן, היפך דברי הגאון בזה. [ואף בליקוטי הלכות לא החליט לאיסור עי"ש.]

24. בספר מכתבי חפץ חיים שכתב בן הח"ח באורך את קורות חייו של הח"ח, מזכיר את גיסו וחיבוריו. וז"ל שם [עמוד 29] "חתנו הלזה ר' אהרן הכהן יושב בבית אבי שנים הרבה וקיבל תורה ויר"ש ומדות טובות מאבי ז"ל וזמנים הרבה למד עמו, וצירפו לסייע לו בסידור חיבוריו, ונתגדל והיה רב מובהק ורב פעלים וכו'." חיבר כמה חיבורים, חיבורו הראשון ספרו עבודת הקרבנות, אחר

"לזאת יזהר האדם בעצמו לבל יגלח בשום אופן בתער רק ע"י מאשינקע מסתפרת או ע"י סם כמו דאיתא ביו"ד סימן קפ"א. ואף שדעת רוח חכמים אין נוחה אפילו ממי שמסתפר במספריים עכ"פ הוקל האיסור שמן התורה לא אסור רק ע"י תער לא במספריים, כמו שהובא באריכות וביאור כל הענין בספר קונטרס האחרון תפארת אדם של הספר נדחי ישראל שחיבר אדמו"ח הגאון הצדיק בעהמ"ס חפץ חיים שליט"א וכו'" עכ"ל.

אלא דלכאורה תבריה הח"ח לגזיזה דבספר ליקוטי הלכות מס' מכות פרק ג' דף כ' עין משפט אות ז' אחר שהעתיק דברי רש"י בביאור היתר גילוח במלקט ורהיטני משום שאין הדרך לגלח בהם [כנ"ל בביאור סוגיא דמכות] כתב וז"ל "והנה לפי"ז המשינקע החדשה שמספרים במ (היינו מה שקורין אָל וכ"ש חצי אָל) שמגלחים כתער ממש ותולש השיער לגמרי ולא נשאר מאומה המספר במ את זקנו לכאורה עובר על מה שכתוב ופאת זקנם לא יגלחו" עכ"ל.

ומלבד מה שסותר את עצמו ממש"כ בספר תפארת האדם, עצם הדין צ"ע, אטו משום שתולש השיער לגמרי ולא נשאר מאומה הוי תער, והרי בכל ספריו כתב דמותר לגלח השיער סמוך לבשר ממש

זה הוציא בא"י כמה חיבורים מעניני דרוש וביאורי מקראות וכולם מלאים מתורת מר אבי ודרכיו הקדושים וכו' זלה"ה כי היה אדם גדול, וצדיק במעשיו וכו'" עכ"ל.

ובשער הספר חסד לאברהם כתב וז"ל "והוספתי קונטרס "דברים נעימים" והרבה דברי פנינים יקרים מאירים כספירים ששמעתי מפי אדמו"ח שליט"א עכ"ל.

ולא להשאיר מאומה ואפילו קצת מן הקצת וכמ"ש. ואם נאמר שיש כאן סתירה, צריך לפסוק כמו שאר ספריו, דסמי חדא מקמי כמה

ספרים.

דפוס תל אביב
1221517
1221517

אלא דבלא"ה קשה מאד לפרש דבריו כן כלל, שהרי כתב שמגלחים כתער ממש וכו' וזה אינו מדויק כלל אדרבה הם מגלחים כמספריים ממש אלא שאינו משייר מאומה והו"ל לבאר עיקר חידושו שגם מספריים יש לאסור כאשר אינו משייר כלום. ועוד מהו המשינקע החדשה שדיבר עליו, והרי ספר זה יצא לאור בתר"ע (1910 למנינם) וכבר היה המשינקע בשימוש עשרות שנים, וכמו שהזכיר בעצמו בספר תפארת האדם הנ"ל, שנדפס (בדפוס שלפנינו) בשנת תרנ"ד (1894)²⁵ ועוד וכי היה צריך לפרש לנו באיזה משינקע מדבר שפירש אָל וחצי אָל, וכי לא היה ידוע אצל כל בני תורה מהו המשינקע.

ועוד ראינו בקו' "בירור דברים" להגרמ"מ קארפ שליט"א שהקשה מדוע תלה הח"ח האיסור בדברי רש"י הנ"ל שבאו לבאר את היתר המלקט ורהיטני שאינם דרך גילוח, ומה ענין זה למשינקע המסתפרת. ועוד יש לדייק מדוע הביא פסוק פאת זקנם לא יגלחו שממנו נדרש דרך גילוח הו"ל להזכיר עיקר האיסור לא תשחית. ועוד לשון שמספרים בהם הוא מיותר לגמרי דמה ענין למה שמספרים בהם, הו"ל להזכיר שמגלחים בהם ולהרעיש על המכשול כמו שעשה בשאר ספריו.

25. גם בשו"ת מלמד להועיל הנ"ל מזכיר את המכונה (צוויקקען) ומבואר שם שהתשובה נכתבה בחיי הגר"ע הילדסהיימר שנפטר בשנת תרנ"ט (1899).

1234567

וברור שדיבר כאן על משינקע מיוחדת שהיתה חדשה באותו זמן, והוא מה שנקרא סייפטי רייזר של חב' ג'ילט - Gillette בלע"ז, שנתחדש בארה"ב בשנת 1903 למניינם ומיד נתפשט בכל העולם, והוא סכין גילוח המורכב במכונה העשויה בטכניקה מתקדמת שאפשר להכניס בו סכין ולהחליפו, והיה עשוי מכמה חתיכות כידוע, והחידוש שהיה במכונה זו היה שהיא מעכבת הסכין מלדחוק בעור ע"י מגן השומר עליו²⁶ כך שא"א לחתוך עצמו, וידוע כיום בלע"ז Safety Razor.

ובשנת תרס"ז כתב הרב חיים הרשענזאן מאמר ארוך בספרו הלכות עולם ושלחו לקובץ "המצפה" אשר היה נערך תחת הנהלת הרה"ג אברהם יודלביץ בעמח"ס שו"ת בית אב להתיר השימוש במכונה זו, בנימוק שאין עליו שם תער. ובשנת תר"ע הופיע ב"המצפה" שבמהדורה הבאה יופיע מאמר זה לדון להתיר סייפטי רייזור. אח"כ הדפיסו שוב בספרו חידושי הרח"ה להוריות.

1234567

אפרח חלמיה

וז"ל שם, נשאלתי ע"ד המכונה החדשה עשויה במיוחד לגילוח זקן הנקראת בשם "סעפטי רייזור" אשר איננה כמו תער ובית יד, רק כלי של ברזל אשר בה תחוב סכין של ברזל הנדאי וכבמעצד עוברים על פני הזקן ונשחתים השער וכו'.

והביא ראיה להקל מדברי רש"י בשבת דף צ"ז ע"א ד"ה לפי וז"ל "רהיטני פליינ"א בלע"ז והן בשני גווני כלי של עץ וברזל חד נעוץ בתוכו ובהן משווה פני רוחב הקרש ומחליקה" עכ"ל. וכן פי'

הערוך לשון רהיטני וכן הרע"ב במכות פ"ג. והנה מתבאר, שלדעתם המשחית זקנו בכלי זה הגם שהוא עושה מעשה תער, כיון שאין על הכלי שם תער רק רהיטני אין איסור לגלח בו.

ותמה על עצמו ממה שפרש"י במכות דף כ ד"ה יש בה השחתה, דרך לגלח בו ומשחית והיינו תער. אבל רהיטני משחית ואין דרך לגלח בו, ואחרי שמכונה זאת נעשה לכתחילה ומיוחדת לגילוח הזקן אם כן היום רגילים להשתמש בו ואסור לגלח בו. והאריך ביישוב דברי רש"י דדרך גילוח בזמן מתן תורה הוא גילוי לאיזה כלי אסרה תורה לגלח בו, ולא שדרך גילוח גורם האיסור, וע"כ מאחר שתואר כלי זה לא נאסר בזמן מתן תורה הוא מותר.

גמ' הירושלמי

אמנם בשו"ת בית אב ח"ה סי' רל"ב [בשנת תר"ע] דחה ישובו על דברי רש"י. וכ"כ בשו"ת מנחם משיב לדחות דברי הרח"ה.

וברור שכוונת החפץ חיים בליקוטי הלכות היתה לדחות דברי הרח"ה מכח פשט דברי רש"י, ומעתה כל דבריו מדוקדקים להפליא וז"ל אחר שהעתיק דברי רש"י, "והנה לפי"ז [שאיסור גילוח מלוי נדון העולם] המכונה החדשה [שנתפשטה נאירופא מתרס"ה] שמספרים בהם [היינו שמסירים צו שערות הגוף והראש שאין שום יהודים מגלחים צם את זקנם]²⁷ שמגלחין

27. ובזה דחה דברי הרח"ה שהם מיוחדים לגילוח זקן ולא לגילוח הגוף וע"כ יש להתירו. וכ"כ בשו"ת מנחם משיב סי' מ"ג שהם מיוחדים לסיפור השיער בכל הגוף ודלא כרח"ה. וכן נהגו נשים מעולם ועד היום להסיר בו שערות גופן. וכן נהגו הרבה חסידים לגלח שערות ראשיהם בתער וכמו שכתב בתשובות תורה לשמה סימן שצ"ו בשם האר"י ז"ל שיש מצוה לספר את הראש דוקא בתער וכן כתב בחוקי דעת בשם יין המשומר עיין שם שהאריך בזה.

כתער ממש [נפשוטו] ותולש השיער לגמרי ולא נשאר מאומה [ע"כ יש
 זו גם השמחה] המספר במ את זקנו לכאורה עובר [דאין איסור מוטלט
 ואפשר לפרש בדברי רש"י ככל הנ"ל] על מה שכתוב ופאת זקנם לא יגלחו
 [הפסוק שממנו לומדים שדרך גילוח קוצע איסור השמחה זקן] ושומר נפשו ירחק
 מזה מאד [כנ"ל כי לא החליטו לאיסור] עכ"ל.

וראה אחינו הקורא, איך רבינו הח"ח הרעיש העולם בכל ספריו
 הנ"ל נדחי ישראל, תפארת האדם, חומת הדת, ביאור הלכה²⁸ ועוד,
 על המכשלה בתספורת הפאות עד סמוך לבשר ממש, וכאן לא כתב
 כלל דרך מוסר או מכשול רק אזהרה מלהשתמש בו, והטעם פשוט
 כנ"ל משום שמיירי בסעפטי רייזור שלא היו מגלחים בו כלל.

וע"ע ברית כהונה [להג"ר כאלפון משה הכהן] יו"ד מערכת ז'
 אות י' שהתריע אודות הטועים להתיר מכונה שאינה זוגית הנקרא
 בערבי ראזואיר (רייזור) משום שמכונה זוגית מותרת וחושבים דשם
 מכונה חד הוא ואין מבדילים ביניהם.

ומה שהזכיר הח"ח את ה"אָל וכ"ש חצי אָל", בדקנו בכמה
 מקומות [במילונים וספרים] ולשון אָל הוא מה שנקרא בלע"ז awl,
 שהוא כלי שנוקבים בו חור וחתכים בעץ או עור. ואפשר שקראו
 למכונה שם זה משום שהידיית של המכונה הזו נראית כ awl [או
 מאיזה טעם אחר] ואין שום תרגום באידיש לסעפטי רייזור²⁹.

28. ע"י לעיל חלק א' פרק ב' בדברי הפוסקים.

29. ובקונטרס "בירור דברים" כתב שהכוונה לנול וחצי נול, ונול פירושו מכונה
 מספר אפס [כי נול ביידיש הוא אפס]. ולא ידענו היכן מצא שאל הוא נול.

ולפי הנראה אֵל הוא הרייזור המגלח בשני צדדיו שיש לסכין חיתוך משני צדדיו, וחצי אֵל הוא מה שנוהגים בו כיום שחיתוכו רק מצד אחד. ומפני שמצוי יותר אותו שחותך בצד אחד כתב הח"ח בלשון כ"ש, מאחר שהוא יותר מצוי ורגיל דינו ודאי כתער.

¹²³⁴⁵⁶⁷א"ח"ח נוצר החכמה

^{א"ח"ח החכמה}

ומעתה כל דברי החפץ חיים זצוק"ל מדוייקים כדת ואין בהם קושיא או סתירה, שהתיר משינקע כעין מספריים ואסר את המשינקע שפעולתו כתער.

^{א"ח"ח החכמה}

והעד הברור שכן הורה הח"ח למעשה, בספר מאיר עיני ישראל, ח"ג דף 867, וז"ל: כותב הגאון רבי יקותיאל זלמן הלוי לויטס זצ"ל, אב"ד לונקובא שבליטא: בעת לומדי בוילנא בערך בשנת תר"ס, הייתי נכנס בבית אחד מנכבדי שניפישוק הסמוכה לוילנא שהיה מנין קבוע מתקיים בביתו. מרן הח"ח, שבאותם ימים עשה אף הוא בוילנא לצורך הדפסת ספריו והתאכסן בבית אחיו שהיו סמוך לבית הנכבד הנ"ל, היה מגיע אף הוא להתפלל במנין זה הקרוב לבית אחיו. והנה בימים בהם התפלל אתנו הח"ח במנין זה שמתיל לב כי מתבונן הוא היטב ועוקב אחר דרכו ותכונתו של איש צעיר אחד שנמנה על המתפללים הקבועים במנין זה בימות החול וכן בשבתות, וחקר הח"ח אחריו מה טיבו ומה מעשיו? כשנודע לו שהלה ספר במקצועו ניגש אליו רבינו ואמר לו בטוח אני שאיש

ושאלנו זקנים וגדולים, ומעולם לא שמע מאן דהוא ממכונה בשם אֵל או חצי אֵל. ואם כי שמענו אומרים שאולי אול הוא נול, אבל אֵל הוא awl כנ"ל וכן נאָל בידיש שוה לאֵל שהוא awl. ובליקוטי הלכות טרח לכתוב אֵל פעמיים עם קמץ.

1234567

1234567

כמותו בודאי סוגר את חנותו בשבת קודש אבל ברצוני לשואלו מה הוא עושה כאשר בא לפניו יהודי בימות החול ומבקש לגלח את זקנו האם מגלח את זקנו בתער או במכונה? השיב לו הלה רבי טפלי תלו בי ואם לא אגלח כבקשתכם לא יהיה לי אף לחם צר. אז הניח רבינו את ידיו על ראשו וברכו בברכת כהנים, ואחרי שנתן לו הלה תקיעת כף שלא יגלח עוד לעולם בתער אלא רק במכונה הוסיף רבינו לברכו בהצלחת עסקו. לא עברו ימים מרובים והאיש הזה הצליח מאד עשה חיל ועושר רב וקנה בית בפרבר שניפישוק. שמו יצא לתהילה בתור אמן במקצועו ורבים באו אליו לגלח את זקנם גם מקצות העיר דוקא במכונה. ברכת הצדיק התקיימה ויהי הדבר לנס. [הובא מחוברת ארחות צדיק שע"י ירחון שערי ציון ירושלים תרצ"ד].

הנה הח"ח הורה למעשה, להתיר מכונה והשביע את הספר ע"ז, ובודאי לא השביעו שבועת שוא, וברכו על שבועתו ונתקיימה ברכתו [מעשה זה ראינו לראשונה במכתב מהגר"מ שורקין שליט"א].

ולמדנו לענ"ד, דיש להעמיד את דעת החפץ חיים בראש מחנה המתירים את מכונות הגילוח הידנית. ואל יתפלא הקורא, שהרי הרבה גדולים הבינו שהליקו"ה דיבר אודות המכונה הידנית, משום שרק לאחרונה נמצא הפולמוס סביב הרהיטני, וגדולים אלו לא העלו על דעתם שיהא נידון להתיר סייפטי רייזור.

והאמת שראינו להגר"י בעלסקי שליט"א בשולחן הלוי, שמצאו מכונה אחת מזמן הח"ח והיה בה סכין ממש שהיה חותך כתער,

וחזינן שאיך שיהיה צריך להתיישב בדברי הח"ח³⁰. ועם כל זה אנו כותבים הצעה זו והיודע יבחר.

וקונטרס ישן שכתבתי [י.א.פ.] בענין זה, הובא לפני הגר"נ קרליץ שליט"א. ושם הובאה הסתירה בין תפארת האדם והליקוטי הלכות, וכן המעשה מספר מאיר עיני ישראל ללא שאר ההוכחות. וזה אשר השיב ע"ז בכתב ע"י תלמידו הרב חיים הוכמן שליט"א וז"ל "החפץ חיים כתב לאסור במכונות גילוח שמספרם אפס, ומה שהביא עוד מהח"ח, אפשר שהיו מכונות שהיה בהם מרחק יותר בין המכונה לבשר" עכ"ל. וכע"ז שמעתי מהגר"מ שטרנבוך שליט"א.

אמנם האמת, שלענ"ד קשה ליישב כן דרך השערה, דלפי הנראה מעולם היתה מכונת אפס, ואפילו אפס לפי מה שמצאתי, וכ"ש שחתנו הגאון סתם בספרו לגלח רק במשינקע כמוש"כ חמיו שליט"א [זצ"ל], והוא כתב דברים אלו לאחר שיצא הליקו"ה, וכבר היתה אז המכונה החדשה [שלדעתם צ"ל הכוונה למספר אפס], איך סתם כ"כ להכשיל את העולם. וגם שאר הקושיות בלשונו אינן מיושבות לפי"ז.

עוד שלחתי לחכם אחד את דעתי בכתב, ואורייתא קמרתחא ביה והשיב לי תשובה תקיפה, ואני לתומי השבתי לו שלענ"ד אין בדבריו ממש ואעתיק כאן את המשא ומתן בינינו:

30. גם בשו"ת להורות נתן תמה על הלשון בח"ח וצייד דהח"ח דיבר על מכונה אחרת.

וכתב לי וז"ל,

^{אוצר החכמה} "מש"כ מעכ"ת בדעת החפץ חיים, אחר המחילה הוא סילוף גמור של האמת, אותה המכונה שהח"ח קורא לה בתפארת האדם **"וביותר ע"י המאשינקע שהוציא היצה"ר מחדש"** ^{אוצר החכמה} וע"ז הזהיר שם שנכשלים מאד בהקפת פאות, על אותה מכונה יזהיר הח"ח וישביע שיגלחו הספרים דוקא בה אין אלו אלא דברי גיחוך ואין ראויים ליחס כלל, ואנו אין לנו רק דברי קדשו ב' פעמים הזכיר המאשינקע, פ"א לגנאי גמור ופ"א לאיסור. [ובאמת שאין סתירה כלל מהמעשים **דודאי המכונה שהשאירה זיפי זקן כידוע עדיפה על תער ממש** ובספר שאומנתו בתער לכה"פ יקבל קבלה זו ושם במקור הדברים הספר קיבל מעצמו ע"ז והח"ח רק הזהירו על התער ובירכו, והוא הבטיחו על דבר זה, והאמריקאים שדיבר אליהם חתנו ודאי עדיף שלא יגלחו בתער אלא במכונה].

והשבתי לו:

בתפארת האדם שהדפיס בתרנ"ד, הרעיש על המאשינקע רק בפאות הראש [וכ"ת לא תירץ בזה כלום], וכן בספרו חומת הדת (תרס"ד) פ"ו הרעיש על פאת הראש וכן בביה"ל (תרנ"ב), ולא טרח אפילו פעם אחת להזהיר מהמכשול בפאת הזקן ע"י המאשינקע. וכן מורה חתנו [שהדפיס בירושלים עיר הקודש בו היה גר] לרבים בספרו חסד לאברהם, ותולה ההוראה בחמיו והיה זה בחייו, ופירסמו בכל העולם. ולומר שהוראה כזו נאמרה לאמריקאים הוא דבר זר מאד.

ומש"כ שהמעשה מביא לידי גיחוך, לא זכיתי להבין כוונתו. דהח"ח בריש דבריו האריך להביא דעת השו"ע שפאות הראש הם

מכונות גילוח — פרק ב

סה

החכמה

החכמה

עד לחי התחתון ויש ב' דעות לגבי מספריים כע"ת. בשו"ע הורה לאסור מספריים עד לחי התחתון, וידוע ומפורסם שלא נהגו כן הבחורים וגילחו גם במספריים עד הלחי העליון וע"ז צווח הח"ח שאין יוצאים ידי כל הדעות. ואין שום פליאה שישביע הספר לגלח הזקן (וגם אם יגלח מעל ללחי התחתון יצא) כעיקר הדין דסתם השו"ע דאסר דוקא בתער [כמש"כ דרכ"ת ס"ק ד' ושו"ת מהר"י שטייף סי' ע"ח]. ועוד דלחי התחתון שנוי במחלוקת כמבואר בב"י.

החכמה

אמנם לדעת מעכ"ת איך לא מחה בו שנשבע לעשות איסור תורה חמור עד מאד. ומה שכתב שנשבע לעצמו, במקור הדברים משמע להדיא שהח"ח אמר לו לישבע ואחר שנתן לו תקיעת כף בירכו.

ועוד כתב לי, וז"ל:

"מש"כ מעכ"ת לפרש בליקוטי הלכות, שלא דיבר על המאשינקע הידועה של התספורת רק על סיפטי רייזר שנעשה לגילוח זקן ועושה מעשה רהיטני ולא לתספורת כמאשינקע, ומכח הקושיא שהח"ח בא לאפוקי רק שלא נאמר שאין הדרך לגלח בה. אחר המחילה זה לשון הח"ח שם "המאשינקע החדשה שמספרין בה" דהיינו המאשינקע של התספורת הידועה אצלם, וקראם בתפארת האדם "המאשינקע", ואם הכוונה על מכונה מיוחדת של סיפטי רייזר שהיא לגילוח הזקן ולא לתספורת שלשון הח"ח שמספרים בהם והמאשינקע מותר ומצוה ומושבעים לגלח בה, איך יכתוב לשון כזה על המאשינקע שמספרין בה בזמן שכוונתו על מכונה אחרת לגילוח זקן ואינו מספרים ותו לא מיד. וע"ז כי בליקוטי הלכות שם "המספר בם את זקנו", דהיינו אם משתמש במכונה הזו לגילוח הזקן.

[1234567]

והשבתי לו:

ראשית כל הנחתו משום שדחה בדחיות שונות ראיות חזקות על מה שכתבנו שהח"ח התיר המכונה. ובטוחני שאם כל דברים אלו יבואו לפני גדולי הדור יטרחו ליישב הדברים [וכמו שאכתוב לקמן השערה שחידש הגר"מ שטרנבוך והגר"נ קרליץ שליט"א ליישב הדברים כשהצעתם לפניו].

[1234567]

(א) איך כתב בליקו"ה שהוא מאשינקע חדשה, מאחר שכשלושים שנה היו מסתפרים ומתגלחים בו כל העולם, וליקו"ה נדפס בתר"ע.

(ב) מדוע טרח כאן להוסיף את שם המכונה, שלא הוסיף בשום מקום.

(ג) מדוע המתין עד תר"ע להעיר על המכשול בזה. ויש עוד דיוקים וקיצרתי.

אלא נראה פשוט, דמאחר שהדפיס הרח"ה בתרס"ז להתיר ונתפרסם תשובתו ב"מצפה", בודאי ראוי לח"ח להשגיח שלא ילמדו מזה. והלשון מדויק להפליא שהח"ח כתב ש"מספרים במ", ופשוט שהיהודים לא היו מתגלחין בו רק מסירים בו שיער הגוף³¹ והראש בתער כדעת האר"י ע' שו"ת תורה לשמה תשובה שצ"א, ע"ז הזהיר הח"ח שלא ישתמשו בו בזקן, ופשט דברי רש"י מורים לאסור [ולא ידעתי למה פשיטא ל"י שדברי הרח"ה הם הבל וראיתי

31. נשים היו מעולם מגלחות גופם בזה.

מודפס לחכ"א שהגרמ"פ אמר לו שאין דברי רש"י כפשוטם. גם
 מש"כ ¹²³⁴⁵⁶⁷שעיקר דבריו שיהיה מיועד לגילוח לכל הגוף אינו נכון,
 ועיקר דבריו לומר שדרך העולם בזמן מתן תורה קובע את הכלי
 שדיברה עליו התורה]. ואע"פ שהרח"ה כתב תורתו מיד אחר שיצא
 מכונות האלו בתרס"ה לא ידע שמספרים במ כל גופו, אמנם במשך
 השנים כ"ה המנהג והיו מייצרים מיוחד לנשים וכן המנהג עד היום
 הזה. וממילא דברי ליקו"ה מדויקים להפליא, שלא הרעיש על
 המכשול בזה ורק כתב דרך אזהרה.

עוד כתב לי, וז"ל:

"מע"כ מפרש אָל ע"ש מכונה שמצא במילון בשם דומה³² ולא ידעתי איך
 יפרש מע"כ לשון "חצי אָל" שבליקו"ה אם על חצי מכונה שנקרא awl
 איך ימצא במילון תרגום לזה, ואם אמנם לא מצא מע"כ ש"אָל הוא
 אפס" כי באמת א"צ לזה מילון וכל דבריו נאמרים בעליל על מספר
 הסכין, ויסלח לי מע"כ כי אני לא אלך אל ספרי המדעים לראות מה
 דיבר הח"ח ומה תרגום מילים אלו, אנכי מזקנים אתבונן שעוד היו בזמן
 החפץ חיים זצ"ל וידעו במה דיבר הח"ח ומה תרגום מילים אלו, ולא
 לחפש במילונים מילים דומות ולבנות עליהם תילי תילים של בנינים
 המתמוטטים כבנין של קלפים, וכן פירשו בכל ספרי תשובות דעת הח"ח,
 המנח"י ושבה"ל ותשובות והנהגות ואפי' יביע אומר גם הביא ממכונתו
 של הח"ח וכולם אנשים שהגיעו לגבורות, וע"ז כתב גם מרן שליט"א
 בתשובתו וכו' וע"ז נא' "צאי לך בעקבי הצאן" וכל שכן הזקנים שכבר

32. אינו שם דומה אלא תרגום ישיר בכל מילון יידיש בעולם.

אינם עמנו שהעידו כן מרן הקה"י זצ"ל ומרן הגרא"מ שך זצ"ל, כך שלחוכא ואיטלולא יהא לבוא ולהכחיש ולומר שהחפץ חיים התיר מכונה והשביע על מכונה וכו', וזו כל הבעיה של מע"כ במקום לשאול לזקנים ולמציאות מחפשים בספרי המדעים ובחכמות יתירות הרחוקות מן האמת ומוציא כל הדברים מפשוטם עד שבא להורות הוראות חמורות מאד בענין הפאות והזקן.

והשבתי לו:

תמה עלי מהו חצי אָל. לא ידעתי מדוע עדיף פירושו מפירושי, מעולם לא שמענו על מספר חצי אפס, וכ"ש שקשה שמעולם לא קראו למכונות חצי אפס. ובאמת איני רואה צורך לתת השערות לשמות שהיו קורים מלפני מאה שנה, ואולי אָל הוא כשהסכין בשני צדדים וחצי אָל בצד אחד כידוע שיש סוגים כאלו. ועוד מצאנו שהיו סוגים עם סכין רחב וסכין קצר.

ומה שהביא מהגדולים בפירוש האָל [כמדומה שאינו ראוי להזכיר את היביע אומר שאינו מומחה לשפה היידיש, והעתיק מספרי אשכנזים] לא ראיתי אחד מאלו שהזכיר שפירש שלשון אָל הוא אפס, וכאשר הצעתי את הנ"ל לפני הגר"מ שטרנבוך שליט"א לא זכר מכונה בשם אָל, רק פשיטא ליה דאם דיבר על מכונת תספורת כוונתו לאול שהוא כינוי לנול. [וכאשר שאלתי אותו מדוע פשיטא ליה, אמר לי שכן הבינו גדולים אחרים שהעתיקו דבריו]. ואם כי הדברים דחוקים מדוע לא כתב נול, ועוד כתב אָל בקמץ, מ"מ נראה בעליל שע"כ כזה נתכווין. ועוד שאלנו זקנים מפולין, ואין אחד שזכר מאשינקע בשם אָל. והמנח"י העתיקו מהגרמ"ש.

והגרמ"ש מכח הראיות הנ"ל אמר לי השערה שיש ב' סוגי מאשינקעס, ולפני תר"ע לא היו מגלחין לאפס וסמוך לתר"ע נתחדש מספר אפס. וימחול לי כת"ר אם אומר שמספרי המדעים לא נראה כן, וכ"ה במלמד להועיל ואכמ"ל.

שוב בא אלי מכתב קצר מהגרנ"ק שליט"א שקיבל קונטרס ישן שלי שבו הסתירה בין ליקו"ה ותפארת האדם (ללא שאר הראיות) וכתב דרך אפשר כהגרמ"ש.

עד כאן חליפת הדברים שהיה ביני ובין אותו חכם.

פרק ג

תוצר החכמה 1234567

דעות המתירים

תוצר החכמה

תוצר החכמה 1234567

במכונה ידנית

דעת החפץ חיים בספר תפארת האדם, דעת החסד
לאברהם להגאון רבי אהרן הכהן חתן החפץ חיים (בעל
עבודת הקרבנות)

דעת החפץ חיים בספר תפארת האדם ודעת חתנו בספרו חסד
לאברהם העתקנו לעיל בפרק ב בדעת החפץ חיים. ושם הזכרנו מה
שיש להעיר מהליקו"ה.

דעת שו"ת אורח משפט מהגאון רבי אברהם יצחק הכהן קוק,
שו"ת תירוש ויצהר מהגאון רבי צבי יחזקאל מיכלזאן (אב"ד
דק"ק פלונסק, ואח"כ בועד הרבנים בוורשא), שו"ת מלמד
להועיל מהגאון רבי דוד צבי הופמן (ממלא מקום רבו הגאון
ר"ע הילדהסיימר) והגר"ע הילדסהיימר, שו"ת מגן שאול,
שו"ת קול מבשר

כל הגדולים הנ"ל פשיטא להו דדין המשינקע כמספריים. וז"ל
האורח משפט בסימן קכ"ח (נ"ג) "עכ"פ המתגלחים ע"י המשינקע
ראוי להשאיר קצת עקרי השערות שלא יהיה כעין תער וה"ה

המתגלחים במספריים" עכ"ל. הרי שפשוט לו שדינם כמספריים כעין תער רק להדר לדעות האוסרים גם בכעין תער [הצ"צ וסייעתו] כתב ששיירו קצת.

בשו"ת תירוש ויצהר³³ סימן מ' [תשובה משנת תרפ"ו] דן אודות עד מגולח וז"ל "ובנידון דידן יש להוסיף דילמא גילח ע"י מאשינקע הידוע בזמנינו. וא"כ הוי רק מספריים כעין תער וכו' והמאשינקעס מגלחין בצירוף חלק העליון עם התחתון וא"כ ל"ה השחתה בתער וכו'" עכ"ל.

בשו"ת מלמד להועיל חיו"ד סימן ס"ד נשאל אם מותר לגלח במכונה (צוויקקען) ואח"כ לעבור ע"ז בתער. וכתב להתיר משום שאפשר ע"י מספריים להסיר את כל השיער לגמרי וז"ל, "והנסיון מעיד שראיתי הרבה אנשים מגולחים במספריים געצוויקקט ואין שום רושם שיער ניכר בפניהם" עכ"ל וידוע שצוויקער הוא המשינקע בלשון יהודי אשכנז³⁴. והגר"ע הילדסהיימר שם נתן הסכמה לתשובתו ומוכח שכן דעתו להתיר הצוויקען.

וכ"כ בשו"ת מגן שאול להג' ר' שאול קצנעלבוגן (שהיה אב"ד שליעל בליטא) בסימן קע"ט אודות עד מגולח, וז"ל "ואף שהוא ענין מפורסם שהוא מגולח זקן וכו' ועתה שנתחדש מאשינקעס אפשר שעשה ע"י זה וכו'" עכ"ל.

33. ע' בקונטרס זקן אברהם בסופו מכתב מבעל תירוש ויצהר האריך להחמיר שלא לגלח כלל ומעתיק כל דברי התפארת האדם הנ"ל.

34. כמו ששמענו מבני הגאון רבי בנימין זאב ווייס זצ"ל אב"ד דק"ק עד"י בציריך שכן היה גם אביהם קורא לו.

ובשו"ת קול מבשר ח"א סימן י"ח כתב וז"ל "ע"ד השאלה אם מותר לגלח פאות הראש והזקן במכונה גוזזת שניידע מאשינע וכו' הלא יש בזה חשש איסור ע"פ דעת שו"ת תרה"ד וכו' אבל אם חותך בתחתון לבד הוי כמו בתער וכו' דאז חותך התחתון לבד בלא סיוע העליון וא"כ המכונה הזאת הוי כמו תער" עכ"ל. מוכח שאסר מכונות ספרים רק כשזוג התחתון חד.

במכונה חשמלית

דעת הגאון רבי חיים עוזר גרודזינסקי זצ"ל והגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל

בשו"ת תשובות והנהגות חלק א' סימן תנ"ט [משנת תשנ"א] כתב וז"ל "ובילדותי שמעתי שהגרח"ע זצ"ל התיר, ואף שאין מכונה אחת דומה לחברתה אבל כפי ששמעתי השאלה היתה במכונה כעין אלו המצויים היום" עכ"ל. ושור"ר כן בתשובה של הגאון שליט"א בענין זה שיצאה לאור עולם כעת [שו"ת תשובות והנהגות חלק ה' סימן רס"ד] ששמע כן מאביו, ושם הביא כן גם מהגר"י אברמסקי זצ"ל. [ובהליכות שלמה, תפילה פרק ב' הערה 34, מובא רשימות תלמידים בשם הגרש"ז אורבאך, שהעולם שמגלחים סומכים על הגרח"ע, שהתיר להשתמש במכונות]³⁵.

35. אמנם מה שצידדו שם הכותבים שמכונות שדן בהם הגרח"ע היו משיירים שערות ודוקא בהם התיר, פשוט שאילו שמע עדות הגאון רבי משה שטרנבוך

דעת הגאון רבי יוסף אליהו הענקין זצ"ל

אוצר החכמה

1234567

בספר יגל יעקב במכתב ל' הביא תשובת הגרי"א הענקין זצ"ל משנת תשכ"ג וז"ל "בדבר שאלתו ע"ד מכונה חשמלית לגילוח לפי"ד אם הלהב אינו נוגע בבשר יש להתיר ואי"ז נקרא גילוח של תער האסור" עכ"ל.

בספר עדות לישראל עמוד 145 כתב הגרי"א הענקין זצ"ל "מבואר בגמרא ובשו"ע שאינו חייב על גילוח פאת הראש והזקן אלא בהשחתה וגילוח שאינו אלא בתער. וע"כ רבים מבני תורה מגלחים במכונה שאין המספריים שבה נוגעים בבשר ודינה כמספריים אף שהיא כעין תער וכו'" עכ"ל.

דעת הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל

דעת בעל האגרות משה מפורסמת בכל העולם אצל כל תלמידיו שהתיר את מכונות הגילוח משום שחותך כעין מספריים, ולא ע"י סכין אחד. וכולם מורים כן למעשה עד היום. וכך שמענו ממו"ר הגר"י פורטנוי שליט"א ששמע מפיו. והגרמ"מ קארפ שליט"א כתב

שליט"א משנת תשנ"א שהמכונות של הגר"ע כעין של היום, לא היו כותבים השערות כאלו, ופלא שנתלים בלשונות כאלו באיזה רשימות של תלמידים שכבר ידוע כמה הם מפוקפקים, ולא בתשובה שפרסם הגאון שליט"א. ובלא"ה כבר כתבנו לעיל בפרק א' ב"איכות הגילוח — מכונה חשמלית" שמעולם היו מגלחים למישעי. ובקונ' סם החיים יש עדות בשם הגר"ע ואין לה משמעות להלכה עיי"ש.